

Trans-nationalisme

Fra jødiske *Luftmenschen* til stolte zionister

Jakob Egholm Feldt

Ifølge Gyldendals røde fremmedordbog er en transvestit en person med trang til at optræde i det andet køns klædedragt. Trans-vestitisme er *denne abnormitet*. Trans-nationalisme må vel så være den abnormitet at have trang til at optræde i andre nationers klædedragt eller kulturelle gevandter. Præfixet 'trans' må være det begrebsligt interessante, der indikerer en overskridelse af kategorier, som i daglig tale må forstås som noget abnormt, som ordbogen siger, og endda med et strejf af perversitet over sig.¹ Begrebet som præfixet 'trans' er påhæftet, benævner den kategori, som bliver overskredet. Vestitus (lat. iklædt) eller nation går i dette tilfælde ud på et, idet der bliver gået på tværs af en norm (transversus, går på tværs). Denne gåen-på-tværs er i kendt i hele kulturhistorien som noget, man skal være uhyre varsom med, og man bør være omhyggelig med sine overgangsritualer. Overgangen er dæmoner, kimærer, halvguder, ikke-døde, hekse og andre abnormale karakterers hjemsted. Mennesker på kanten af kategorierne er altid blevet tilskrevet karaktertræk fra overgangsverdenen; kriminelle, vanskabte, kvinder, sindssyge, jøder, sigøjnere osv. I nutiden er det muligvis ved at blive anderledes, idet trans-fænomenet er blevet *queer*, dvs. på tværs på den fede måde hvor kategorioverskridelsen er et positivt potentiale.² Moderne *Cultural Studies* har til overflod skrevet om 'samfundets' og 'kulturens' implicite repression og hyldet *queerness* som

---

¹ Perversitet skal her forstås i betydningen overskridelse af det normale dvs. det bagvendte (perversus), det unaturlige, det abnorme, hvorved begrebet relaterer sig tæt til trans-fænomener. Jeg regner dog perversitet som en kvalitativ forstærkelse af trans-fænomener mod det patologiske.

² Jakob Egholm Feldt & Thomas Burø: Den jødiske tøsedreng. Eksegese over Daniel Boyarins *Unheroic Conduct. The Rise of Heterosexuality and the Invention of the Jewish Man*, *Kvinder, Køn & Forskning*, nr. 17 2008. Daniel Boyarin: *Unheroic Conduct. The Rise of Heterosexuality and the Invention of the Jewish Man*, Berkeley: University of California Press 1997

åbenhedens og frihedens 'vær-dig-selv' politik, men man må spørge sig selv om der overhovedet er en meningsfuld distinktion mellem normalitet (kedelig, repressiv, ond) og abnormalitet (interessant, frigørende, god)?³ *Trans*-fænomener er jo netop liminelle, dvs. overgangsfænomener udenfor kategori. I dette kapitel vil jeg beskrive jødernes *transition* fra en perverteret, kimærisk identitet uden for nationernes fællesskab i det moderne Europa fra ca. 1800 frem til deres overgang og inklusion i fællesskabet med zionismen og koloniseringen af Palæstina fra ca. 1900 og frem. Denne historie er transnational på flere niveauer, men jeg vil skrive med udgangspunkt i kønnets betydning for de fleste *trans*-fænomener. Der er en intrikat forbindelse mellem køn, seksualitet, kategorier, perversioner og magt, som man også finder i de sædvanligvis inderligt kønnede forestillinger om det nationale.⁴ Jøderne fandt i zionismen vejen til heroismen og mandighedens normale verden, og de slap endegyldigt ud af liminaliteten med oprettelsen af Israel i 1948.

Jøder og zionister

Da Theodor Herzl og de delegerede ved den første zionistiske kongres i Basel i 1897 oprettede den zionistiske verdensorganisation byggede de en institution ovenpå en næsten 100 år lang bestræbelse blandt europæiske jøder. Denne bestræbelse handlede basalt om at finde passende måder at være jøder på i den moderne verden, som opstod i perioden. Jødiske intellektuelle, forfattere og rabbinere analyserede jødernes situation og kom ofte til det enslydende svar, at jødedommen var i krise. Krisen havde ifølge diagnosen to sider, som var, at jøderne var under stigende pres fra det kristne majoritetssamfund, og at jødernes egen udvikling var gået i stå. Det stigende pres fra det kristne Europa bestod ikke kun af antisemitisme men også af borgerliggørelsen af europæerne, som betød, at jøderne fik stadig mere begrænsede muligheder for at bevare

---

³ Her hentydes til feminister og queerteoretikere som Judith Butler, Julia Kristeva, Luce Irigaray og mange andre.

⁴ Nira Yuval-Davis: *Gender and Nation*, London: Sage 1997

deres autonomi i særlige bydele og ghettoer. Jødisk borgerlighed dvs. frihed, integration og assimilation i de europæiske lande blev et centralt kulturpolitisk spørgsmål blandt de førende jødiske intellektuelle for om end en positiv problemstilling handlede den også jødedommens overlevelse i langsigtet perspektiv.⁵ Her vil jeg sætte fokus på det forskellige jødiske intellektuelle betragtede som jødernes eget problem: den manglende moderne (maskuline) dannelse blandt jøder. Den manglende moderne dannelse blandt jøder var et tema, som optog de jødiske oplysnings- og dannelsesstænkere i kølvandet på den europæiske oplysningstid, men tænkningen og dens praktiske implikationer i jødisk kultur, krops og uddannelsespolitik blev toneangivende mod slutningen af 1800-tallet.⁶ Moderne dannelses gennembrud i jødisk kulturpolitik faldt sammen med opkomsten af både den biologiske, organiserede antisemitisme og zionismen. Det er sammenhængen mellem moderne jødisk dannelse, antisemitisme og nationalisme, som her vil blive illustreret gennem den zionistiske verdensorganisations grundlægger Theodor Herzl. Dannelsens køns- og kropsidealer ramte 'det jødiske problem' som idealet om det menneske, som 'jøden' ikke var i samtidens antisemitisme. Jøderne var *trans*-nationale i betydningen af den abnormitet at klæde sig i andre nationers gevandter, og en afklædning af jødernes gevandter ville fremvise deres liminelle, kimæriske træk. I den moderne antisemitisme er jødernes kategoriforbrydelse ikke religiøs men national, og bundet sammen af deres tykke loyalitet med hinanden i den perverterede trans-nationale tilstand.⁷

---

⁵ Jacob Katz: *Jewish Emancipation and Self-Emancipation*, New York: The Jewish Publication Society 1986. David N. Myers: *Reinventing the Jewish Past. European Jewish Intellectuals and the Zionist Return to History*, Oxford: Oxford University Press 1995. Michael A. Meyer: *The Origins of the Modern Jew. Jewish Identity and European Culture in Germany, 1749-1824*, Wayne: State University Press 1967.

⁶ David Biale: *Eros and the Jews. From Biblical Israel to Contemporary America*, Berkeley: University of California Press 1997. Eric S. Zakim: *To Build and be Built. Landscape, Literature and the Construction of Zionist Identity*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2006.

⁷ Shmuel Almog: *Nationalism & Antisemitism in Modern Europe 1815-1945*, Oxford: Pergamon Press 1990. Gavin I. Langmuir: *History, religion, and antisemitism*, Berkeley: University of California Press 1990.

Det ville være forkert at sige, at antisemitismen er zionismens udgangspunkt, dvs. at se zionismen som en frihedsbevægelse. Zionismen skal rettere ses som en jødisk politisk og kulturel bestræbelse på at opnå en anerkendt væren, selvom antisemitismen var symptomet, der ledte frem til diagnosen. Den moderne antisemitisme har naturligvis sammenhæng med kristendommens historiske had til jøder, men i etableringen af begrebet antisemitisme bliver der andre indlejrede betydninger, som peger i retning af en markant modernisering af hadet. Antisemitisme benævner det had til jøder, som har udgangspunkt i en analyse af jødernes negative indflydelse på samfundet og kulturen baseret på enten historie, kultur eller biologi og ofte en kombination deraf. Begrebet tillægges oftest Wilhelm Marr (1819-1904), som netop ville benævne det moderne had til jøder i modsætning til kristendommens traditionelle jøde-had.⁸ De centrale faktorer i jødehadet for moderne antisemitter var og er ikke jødisk religion men jødernes liminelle karakter historisk, socialt og biologisk, som ifølge antisemitismen bevirkede økonomisk, social og kulturel urenhed hos nationerne.

Oplysningens jøder accepterede naturligvis ikke antisemitismens forestillinger om jøderne som menneske-dyr og dæmoner, men de accepterede og skrev med på ideen om jødernes degeneration. Moses Hess (1812-1875), den nok væsentligste jødiske proto-zionist, skrev i sit hovedværk *Rom und Jerusalem, der Letzte Nationalitätsfrage* (1862):

Så længe jøden benægter sin nationalitet, så længe han mangler karakteren til at anerkende, at han tilhører dette ulykkelige og forfulgte folk, vil hans falske position blive for evigt mere intolerabel. Hvilket formål tjener dette bedrag? Europas nationer har altid betragtet jødernes tilstedeværelse i deres midte som en anormalitet. Vi vil altid være fremmede blandt nationerne. De vil måske blive bevæget af en følelse af humanitet og retfærdighed og vil frigøre os, men de vil aldrig respektere os så længe vi gør *ubi bene ibi patria* til vores styrende princip endda

---

⁸ Almog, s. 1-2

nærmest en religion, og sætter det højere end vores egne store nationale erindringer. Religiøs fanatisme vil måske ophøre med at skabe had mod jøder i de mere kulturelt avancerede lande men uanset oplysning og frigørelse, vil den jøde, som benægter sin nationalitet aldrig opnå respekt af de nationer han lever iblandt. Han vil måske blive naturaliseret, men han vil aldrig kunne overbevise ikke-jøderne om sin totale separation fra sin egen nationalitet.⁹

Hess betegner her jødernes transnationalisme som deres karaktermæssige abnormitet. Det er ikke nationerne, som mangler karakter eller naturlighed men jøderne, som mangler dannelse og karakter til at stå ved sig selv. Jøderne kan have det godt, være tolererede og naturaliserede, men fordi deres position er grundlæggende falsk, vil tolerance og naturalisering være udtryk for nationernes dannelse og ikke jødernes. Jøderne er karaktersvage, degenererede, og den situation er ikke andres skyld. Det er jøderne selv, som lever i benægtelse, og som udsætter sig selv ved ikke at tage den nationale identitet på sig. Hess' nationalitetsbegreb er tydeligvis romantisk og organisk og ikke umiddelbart forbundet med politisk suverænitet men med dannelse og karakter. Frihed og respekt er et resultat af egen *Bildung*. I Hess' betragtninger var jøderne dette ulykkelige, liminelle folk, som ikke ville anerkende deres egen potentielle storhed. En jøde i tysk national klædedragt vil altid være en transvestit og eventuel god behandling af ham, er udtryk for tysk dannelse. Hess efterlyste, hvad der i nutiden lyder bagvendt, at jøderne sprang ud som den rigtige nation, de var inde bag deres falske klæder.

Uden at udtale det direkte har Moses Hess' tekst en tydelig intonation af maskulinitet. Den nationale karakter, som retter ryggen og får respekt, er en mand, som er forenet med sin historie og identitet, hvorimod den udklædte er en kvinde. Jøden i betydningen den jødiske mand blev effeminiseret i de jødiske nationalistes

---

⁹ Moses Hess er her citeret fra Arthur Herzberg: *The Zionist Idea*, Philadelphia: The Jewish Publication Society 1997, s. 121. Herzbergs bog er en central samling af tidlige zionistiske kilder.

diagnosticering af jødernes falske transnationale tilstand fordi alle de karaktertræk, som blev forbundet med jødernes liminalitet ofte blev forbundet med kvindeligheden og bestemt ikke-mandigheden. Som Judith Butler mange gange har understreget, er kønnet uløseligt forbundet med performativitet.¹⁰ Det har en dobbelt betydning idet, at kønnets performance både er noget man skal leve op til og noget, som man medskaber i sin performance.¹¹ Den nationale begrebsammenhæng, som Hess indskriver sig i, har sin egen stilisering og performativitet, som jøderne måtte reproducere for at kunne blive anerkendt som netop tilhørende fællesskabet af nationer. Det påhvilede derfor den enkelte jøde at deltage i genopførelsen af det jødiske hus i betydningen at tage vare på sin egen fysiske og moralske dannelse.

Siden begyndelsen af 1800-tallet havde intellektuelle jøder som omtalt været optaget af personlig dannelse. David Biale viser i sin *Eros and the Jews*, at den jødiske oplysningstids første generationer var inderligt optaget af at fortælle deres egen livshistorie som eksempler på, hvordan den traditionelle jødiske livsform øvede ubodelig skade på deres sanselige selvudfoldelse.¹² Det helt centrale tema i disse selvbiografier var forfatterens smerte ved at have gennemlevet arrangerede ægteskaber som helt unge (13-16 årige). Den almindelige jødiske skik i begyndelsen af 1800-tallet var, at ægteskaber blev arrangerede, når børnene var omkring 10 år, og at ægteparret efter ægteskabets indgåelse flyttede til hustruens families hus. Selvbiografier fra 1800-tallet fortæller, at det arrangerede ægteskab, sex og bruddet med barndomshjemmet var betydelige traumer for de oplyste intellektuelle, og disse emner blev centrale omdrejningspunkter for den nye jødiske dannelse, de søgte at inspirere. Ifølge Biale blev barndomshjemmet idylliseret, den romantiske kærlighed idealet og mandens evne til at forsørge sig selv og hustruen betingelsen for at opnå den individuelle frihed. Det store fokus på mandens evne til

---

¹⁰ Judith Butler: *Gender Trouble*, New York: Routledge 2007, s. 107-193

¹¹ Man kan også performe sig selv på en subversiv måde, som ikke bekræfter gængse forestillinger om, hvad rigtige mænd og kvinder (eller queers) burde gøre, men zionisternes anliggende var normalisering, respekt og anerkendelse af jøderne som nationale ikke trans-nationale.

¹² David Biale: *Eros and the Jews. From Biblical Israel to Contemporary America*, Berkeley: University of California Press 1997, s. 149-175

forsørgelse førte automatisk til en senere giftealder og brød fuldstændig med det årelange traumatiske ophold hos svigerfamilien (svigermor).¹³ Det interessante i denne sammenhæng er, at den jødiske oplysningstids foregangsmænd i deres bestræbelse på frihed fra jødisk tradition og traditionens overgreb på deres personlige følelsesliv blev medskabere af et moderne patriarkalsk etos. Den sanselige, kønslige frihed, som oplysningens mænd søgte, blev sublimeret ind i ordene, den romantiske kærligheds poesi og ideologien om den personlige dannelse og ikke ind i faktisk kønslig frigørelse. På den måde endte revolutionen mod den jødiske traditions tvang over individet med opførelsen af en ny, patriarkalsk og heteroseksuel performance med manden som absolut overhoved. Det virker meget sandsynligt, at trådene mellem de jødiske oplysningsfolks og antisemitternes forestillinger om jødernes perverterede og degenererede livsform begyndte at blive flettet sammen fra begyndelsen af 1800-tallet. Den jødiske oplysnings antipati mod traditionel jødisk kultur havde ikke udgangspunkt i jødernes liminelle, transnationale position men i jødisk kulturs unaturlige overgreb på individerne. Alligevel blev opfattelsen af jødernes degeneration, falske position og manglende karakter mod slutningen af 1800-tallet så generel en diagnose, at førende jødiske intellektuelle som Max Nordau, Aharon David Gordon, Berl Katzenelson og mange andre krævede en total *trans-*valuering af jødedommen.¹⁴

---

¹³ Det overvejende antal selvbiografier blev forfattet af mænd, så vi ved desværre kun lidt om, hvordan forholdene oplevedes af kvinder. Oplysningsmændene var meget optaget af kvindernes frihed også, men det fortæller os stadig kun noget om mændenes traumatiske erfaringer og om hvilken rolle, de synes kvinderne burde have i den fremtidige mere naturlige verden.

¹⁴ Den senere ledende zionist Max Nordau skrev i 1892 bogen *Entartung* (Degeneration), som blev en meget omtalt kulturkritik i samtiden. Nordau leverede en omfattende kritik af moderne tids kunst og kultur, som han betragtede som 'degenereret' til at være indholdsløs, unaturlig og livstræt. Han skrev mod urbanisering, finkultur og tidens følelsesfulde 'hysteri', og han leverede dermed en civilisationskritik, som samlede op på den i tiden ret udbredte ide om, at kulturen var ved at degenerere. Nordaus bog var ikke rettet mod jøderne, men den blev også udgangspunktet for zionisternes kulturkritik. Nordau advokerede for en tilbagevenden til 'det ordentlige liv' styret af orden, retfærdighed, hårdt arbejde og moral. Hans primære modstander var Nietzsche (også degenerationsfilosof), som han betragtede som komplet sindssyg og destruktiv. Paradoksalt nok var Nietzsche en anden af de tidlige zionisters inspirationskilder. Max Nordau: *Degeneration*, Lincoln: University of Nebraska Press 1993. Steven E. Aschheim: Max Nordau, Friedrich Nietzsche, and Degeneration, *Journal of Contemporary History* vol. 28, nr. 4, 1993.

Ideen om nødvendigheden af en transvaluering af værdierne henregnes almindeligvis til Friedrich Nietzsche, hvis værker om end umulige at karakterisere kort proklamerede et opgør med konventioner, moral og i særdeleshed kristendommen.¹⁵ Nietzsche anvendte på lige fod med antisemitter og jødiske nationalister, hvad man kan kalde bio-metafysiske og bio-historiske begreber om jøderne for at forklare deres parasitære og liminelle eksistens, og derfor var Nietzsche en ambivalent figur for den gryende jødiske nationalbevægelse. Nietzsche selv var både anti-jødisk og anti-antisemit, men hans *Lebensphilosophie* appellerede kraftigt til mange jødiske intellektuelles drift mod at bryde med både deres 'indre og ydre jøde'.¹⁶ Jødiskhed var i tiden blevet et begreb for både indre og ydre uønskede, blandede træk både for jøder og ikke jøder. Den indre jøde var den korrupte, urene, svage sjæl og den ydre jøde var det svage og syge legeme. Jødisk var det, som eksisterede som en parasit på det rene, entydige og ædle.¹⁷ Otto Weininger skrev i 1903, at *den som hader den jødiske eksistens hader den i sig selv først*.¹⁸ Transvalueringen var en gennemgribende proces, som skulle udrense den parasitære, liminelle eksistens og samtidigt opbygge et nyt og bedre menneske. Hvem det perfekte menneske var, herskede der ikke megen tvivl om heller ikke blandt de jødiske nationalister: Det var den tyske mand/helt/ariere. Tvivlen bestod i om de jødiske parasitter overhovedet kunne forandres, hvilket i tiden blev diskuteret med udgangspunkt i socialdarwinisme og en fundamental biologisering af kulturelle spørgsmål.¹⁹ En lille historie skrevet i 1893 af Oskar Panizza med titlen *Die operierte jud* er yderst illustrativ for radikaliteten af den tysk-jødiske symbiose omkring 'det jødiske problem'. *Den opererede jøde* handler om den jødiske student Itzig Faitel Stern, hvis fremtoning der skulle en lingvist, en koreograf, en æstet, en anatom, en skrædder og en psykiater blandet sammen for at forklare.²⁰ Faitel lignede således,

---

¹⁵ Især værkerne *Antikrist: Forbandelse over kristendommen*, Frederiksberg: Det lille forlag 2005 (1895) og *Moralens oprindelse: Et stridsskrift*, Frederiksberg: Det lille forlag 1993 (1887) forbindes med transvaluering.

¹⁶ Janet Ward: Nietzsche's Transvaluation of Jewish Parasitism, *Journal of Nietzsche Studies*, issue 24, 2002

¹⁷ Den parasit ville Nietzsche kalde moral og Nordau ville kalde den nietzschanisme, men i realiteten er figuren ens.

¹⁸ Otto Weininger: *Sex and Character*, Bloomington: Indiana University Press 2005, s. 403

¹⁹ Ward 2002

²⁰ Oskar Panizza: *The Operated Jew*, *New German Critique*, nr. 21, Special issue 3: Germans and Jews 1980, s. 63

som vi får beskrevet i omhyggelig detalje, antisemitternes jøde. Faitels velmenende tyske ven vil have Faitel til at ændre fremtoning, så han ikke skiller sig ud og bliver mobbet. Ved hjælp af ovennævnte eksperter og et antal kirurgiske indgreb bliver Faitel tysk, men hans jødiske indre fornægter sig ikke og under sit bryllup med en tysk pige, bryder 'jøden' ud i gennem skallen som et andet monster. Panizzas historie er grotesk og er både dybt antisemitisk og samtidig satirisk over optagetheden af 'jødiskhed'. Dog peger historien yderst præcist på det, jeg ovenfor kaldte den tysk-jødiske symbiose. Faitels begær efter at blive tysk er så enormt, at han vil udsætte sig for de mest utrolige pinsler og ydmygelser samtidigt med, at tyskerne betragter ham som en freak, en queer, hvis natur ikke kan rettes op højst periodisk skjules. Faitels stræben, hans inderlige begær efter tyskheden bekræfter næsten paradoksalt hans jødiskhed. Han har ingen dyd, og kommer til at understrege antisemitismens forestillinger om jøder som ude af stand til at kontrollere deres begær efter penge, magt, status, sex, kristent blod osv. Man kan i den forbindelse overveje den franske psykoanalytiker Jacques Lacans berømte diktum: *at gøre sin pligt er at tøjle sit begær*.²¹ Jøderne kan hverken være mænd, nationale eller til at stole på, fordi de ikke kan tøjle deres begær/de gør ikke deres pligt. Så længe jøderne ikke kan tøjle deres begær efter anerkendelse, kan de ikke anerkendes.

Frem mod år 1900 fremstod det mest vitale svar på antisemitismen og den jødiske degeneration som et fundamentalt genfødselsprojekt. Den nye jøde skulle skabes. Den kønslige, kulturelle og ideologiske performance skulle være entydigt *straight* og ikke kun *straight acting* som Faitel. Den vanskelige distinktion mellem *at være* og *at gøre* viser sig i al sin tydelighed. Det moderne jødiske dannelsesprojekt søgte mod en jødisk anerkendt væren, som krævede en europæisk national performance uden, at denne kunne afvises som *straight acting*. I den langsomt krystalliserende zionistiske ideologi blev 'zionisten' modsætningen til 'jøden'. Zionisterne fjernede præfikset 'trans' fra karakteristikken af jøderne, hvilket Theodor Herzl er et glimrende eksempel på.

---

²¹ For udfoldelse heraf se bl.a. Slavoj Žižek: *How to read Lacan*, London: Granta 2006. Kirsten Hyldgaard: *Fantasier til afmagten. Syv kapitler om Lacan og filosofien*, København: Museum Tusulanums forlag 1998

Theodor Herzl som den nye Moses

*Herzl havde endelig fundet en måde, hvorpå jøderne kunne blive europæere; de skulle have deres egen lille koloni.*²²

Theodor Herzl kom først frem til zionismen som løsningen på det jødiske problem efter en rejse gennem forskellige scenarier. Han var lidenskabeligt optaget af tysk kultur, og opfattede sig selv som tysker indtil det langsomt gik op for ham, at han ikke kunne blive accepteret som sådan.²³ Herzl oplevede antisemitismen personligt, da han dybt chokeret blev smidt ud af den tysksindede studenterforening, han var medlem af, og igen da han dækkede Dreyfus-retsagen for et dagblad fra Wien. Som han skriver i *Der Judenstaat*, gik det op for ham, at jøderne var ét folk. Denne betragtning bør læses som et udtryk for antisemitismens tvang over Herzl og ikke en selvvalgt opgivelse af tyskheden. Herzl oplevede, hvordan han selv og Albert Dreyfus ikke kunne betragtes som henholdsvis tysker og franskmand, uanset hvor patriotiske og dannede de var, fordi de tilhørte den transnationale jødedom. Dreyfus var på alle måder Herzl's helt: En modig, stolt soldat med alle de rigtige maskuline, ridderlige dyder. En rigtig mand som alligevel blev betragtet som jøde frem for franskmand og derfor mere loyal overfor andre jøder end den franske nation. Dreyfus-sagen havde en massiv indflydelse på Herzl, netop fordi Dreyfus ikke var en *Ostjude*, som i Herzl's øjne selv bragte antisemitismen med sig, men en mandig type som man kunne være stolt af.²⁴ Tidligere havde Herzl spekuleret over andre måder at overkomme det jødiske problem på:

---

²² Boyarin, s. 304

²³ Boyarin, s. 271-312

²⁴ Theodor Herzl: *Den jødiske stat*, København: Herz Forlag 1953. Amos Elon: *Herzl*, København: Samlerens Forlag 1978, s. 113ff

For ca. 2 år siden ville jeg løse det jødiske problem i det mindste i Østrig ved hjælp af den katolske kirke. Jeg ville møde paven og sige til ham: Hjælp os mod antisemitterne og jeg vil starte en stor bevægelse for fri og ærefuld konversion til kristendommen.

...

Vi, de standhaftige mænd, ville have været den sidste generation. Vi ville stadig have holdt fast ved vores fædrene tro. Men vi ville have gjort vores sønner kristne før de kunne tage beslutningen selv, fordi ellers virker beslutningen som fejhed eller karriererytteri.²⁵

Dette dagbogsnotat er fra 1893, og det viser, at Herzl var godt på vej mod at se zionismen som den eneste løsning på det jødiske problem 3 år før udgivelsen af *Der Judenstaat* (1896). Det centrale er, at Herzl var klar over, at selvvalgt konversion var et tegn på fejhed eller karriererytteri, hvorimod hvis de standhaftige mænd bragte børnene til dåben men selv forblev jøder, ville det være et udtryk for mod, mandighed og ære. En rigtig kaptajn går ned med sit skib. Notatet illustrerer den helt centrale betydning, som tidens mandlige dannelsesidealer havde for skabelsen af en politisk bevægelse som zionismen. Det afgørende for Herzl var at finde en måde at blive en mand på, og det blev klart for ham, at rigtige mænd står ved deres nationale identitet, også selvom de ikke kan lide den. Herzl måtte springe ud af skabet som national jøde og afklæde sig den transvestitiske tyske jøde for at blive en standhaftig mand, og, som Herzl efterhånden forstod, var netop denne bevægelse vejen til anerkendelsen. Med Herzl og Nordau i spidsen for den zionistiske verdensorganisation blev jødisk, maskulin, kropslig og national dannelse zionismens interne kulturpolitik, og kolonialismen blev zionismens strategi for etableringen af et

---

²⁵ Theodor Herzl: *Complete Diaries of Theodor Herzl*, New York: Herzl 1960, s. 7

jødisk nationalt hjemland.²⁶ Theodor Herzl var i manges øjne jødedommens nye Moses, som skulle føre jøderne ud af fangenskab og ind i friheden, hvilket i zionismen var ensbetydende med ophør af liminalitet og transnationalitet.

Afsluttende bemærkninger

De jødiske oplysningsfolks og senere zionisternes diagnose af 'det jødiske problem' som et dannelsesproblem, der havde sit udgangspunkt i jødisk kulturel stagnation og endda degeneration, var forankret i en organismisk tankegang, som var både individualistisk og kollektivistisk på samme tid. Den jødiske krop og den kropslige, kønslige performance, både forstået som den individuelle jødiske krop og det jødiske folk som et kollektivt subjekt, var arena for en kamp for anerkendelse, accept og samtidens moderne utopier om det gode, frie og naturlige samfund. 'Jøden' blev i løbet af 1800-tallet et begreb, hvis indhold var mættet, langt ud over nøgterne beskrivelser af jødisk eksistens, med bio-historiske, psykoanalytiske og filosofiske betydninger, som var centrale for stærke strømninger i europæisk kultur og for både jøder og ikke-jøder. Den moderne patriarkalske, heteroseksuelle performance, som Foucault har betegnet som et af modernitetens afgørende bio-politiske magt- og dannelsesforhold, blev efterstræbt af jødiske intellektuelle først som en stræben efter individualitet og sanselighed og senere mod slutningen af 1800-tallet som en stræben efter anerkendelse og normalisering af jødernes situation.²⁷

Transnationalisme var for jøderne en abnormitet, som først blev forløst med oprettelsen af Israel i 1948, men som stadig lever videre i efterkrigstidens antisemitisme i særdeleshed i Mellemøsten, hvor antisemitiske konspirationsteorier med udgangspunkt i jødernes liminelle og transvestitiske karakter stadig flourerer selv i statslige medier og

---

²⁶ Michael Berkowitz: *Western Jewry and the Zionist Project 1914-1933*, Cambridge: Cambridge University Press 1997

²⁷ Michel Foucault: *Viljen til viden. Seksualitetens historie I*, Frederiksberg: Det lille forlag 1994, s. 143ff

blandt politiske ledere.²⁸ Abnormiteten var i perioden fra 1800 til Anden Verdenskrig i høj grad forankret i udlægninger af jøder som bærere af en særlig både krops-, kønslig og psykologisk perversitet. Denne analyse deltes ikke kun antisemitter men også af jødiske intellektuelle og toneangivende filosoffer, forfattere og samfundskritikere, som betragtede datidens samfund som degenereret, hvor jøderne udgjorde et særligt tydeligt symptom. Det nationale tilhørsforhold blev i løbet af Theodor Herzls og Max Nordaus tid en fundamental kategori intimt forbundet med maskuline dyder, hvor en mands *bildung* var et mikrokosmos af nationens storhed og ære. Kategorioverskridelsen indforstået i præfikset 'trans' (transversus) blev jødernes damoklessværd, fordi den jødiskhed, som var selve patologien, skulle blive vejen til anerkendelsen om end i en ny performance. Theodor Herzl gik vejen fra overvejelser om en ydmygende konversion til kristendommen til forståelsen af, at anerkendelsen var at finde i en imitation af den europæiske, nationalistiske dannelse. Denne imitations paradoksale implikation var, at jøderne skulle ophøre med at være både transnationale kosmopolitter og fx tyske eller franske nationalister for at blive zionister eller hebræere i stedet. Zionisterne hjemland var naturligvis *Eretz Israel* (hebraisk: Landet Israel), hvor jøder var *straight* og ikke *straight acting*, og hvor jøderne kunne opbygge et land og en nationalitet efter de smukkeste britiske, tyske og franske principper. *Gennem zionismen vil jøderne igen kunne elske det Tyskland, som vores hjerter trods alt har holdt fast i.*²⁹

---

²⁸ Klaus-Michael Mallmann & Martin Cüppers: *Halvmåne og Hagekors. Det Tredje Rige, araberne og Palæstina*, København: Informations Forlag 2008. Bernard Lewis: *Semites and anti-Semites. An Inquiry into Conflict and Prejudice*, London: Weidenfeld and Nicolson 1986.

²⁹ Theodor Herzl citeret fra Boyarin, s. 278